

Nr 378.

Av herr Andersson, Gustav Emil, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 70 föreslås att riksdagen i år skall fatta principbeslut angående en på nioårig skolplikt grundad enhetsskola, avsedd att ersätta folkskolan, fortsättningskolan, den högre folkskolan, den kommunala mellanskolan samt, till viss del, den kommunala flickskolan och den praktiska mellanskolan. I allt väsentligt följer departementschefen därvid det förslag till skolreform, som framlagts av 1946 års skolkommision.

Syftet med denna skolreform synes vara trefaldigt. Dels vill man ha en enhetsskola i syfte att sammansmälta folkskolan och realskolan, dels vill man skapa en bättre ställning för yrkesundervisningen och dels vill man åstadkomma en standardförbättring för folkundervisningen i allmänhet. Departementschefen framhåller på flera ställen i propositionen att skolreformen syftar till att framför allt ge landsbygdens barn bättre utbildningsmöjligheter. Man vill skapa samma möjligheter till undervisning för landsbygden som för städerna.

Detta är ju en synnerligen tacknämlig sak, som ingen landsbygdsrepresentant bör vara motståndare till. Det torde knappast råda några delade meningar därom, att vårt skolväsende behöver förbättras.

Landsbygdens strävan har ju alltid varit att få samma förmåner som städerna och tätorterna även på undervisningens område. Likställighet i det fallet har ju i viss mån nu erhållits i och med att den 7-åriga folkskolan genomförts. Sedan denna 7-åriga folkskola genomförts kommer man nu fram med ett förslag till skolreform som framför allt under många år kommer att kunna genomföras uti städerna och tätorterna under det att landsbygden på grund av sina särskilda förhållanden icke kan bli i samma mån tillgodosedd när det gäller skolundervisningen.

Det kan därför vara förklarligt att man från landsbygdshåll ställer sig tveksam inför ett ställningstagande till den föreslagna skolreformen. Detta icke minst på grund av de nuvarande ekonomiska förhållandena, svårigheterna att kunna få råd att bygga nya skolbyggnader och lärarbostäder, de höga skatterna m. m. Den frågan uppställer sig därför, ha vi råd att nu genomföra skolreformen?

Ett skäl för tveksamhet är den konturlöshet angående de olika detaljer som präglar hela företaget. På intet område är planlösningen klar, vare sig

det gäller de teoretiska ämnesområdena eller den tilltänkta yrkesundervisningen eller övriga med den föreslagna enhetsskolan förenade problem. Framför allt gäller detta yrkesundervisningen på landsbygden. I städerna går denna förmodligen att ordna relativt lätt, under det att den på landsbygden, framför allt i glesbebyggda trakter, kommer att möta stora svårigheter. Departementschefen är själv medveten om detta och menar att skolans framtida verksamhet får utformas genom den blivande försöksverksamheten.

Skolkommissionens förslag till enhetsskoleorganisation innebär en genomförd enhetlighet i undervisningen utan andra organisatoriskt synliga differentieringar än hjälpklasser och jämförliga specialklasser; samt att studiegången anpassas efter lärjungarnas förmåga genom individualiserande arbetsformer. Skolkommissionen har trots det vara möjligt att driva individualiseringen så långt, att hela skalan av teoretiska och praktiska begåvningsvarianter under åtta år skola kunna sammanhållas i åtminstone delvis gemensamt arbete inom ramen av en klass från vilken endast hjälpklass eleverna ha skilts åt. Då detta är ett av hela reformförslagets kärnproblem är det intressant att konstatera att samtliga de yttranden som kollegier och lärarsammanslutningar avgivit icke stödjade denna kommissionens åsikt. Under sådana omständigheter finner man det nödvändigt att en grundlig försöksverksamhet först företages innan ett principbeslut fattas av så genomgripande innebörd, som denna skolreform ändå är. I avvaktan på vilka erfarenheter man kan få därav, vore det ur bildningssynpunkt säkerligen mycket att vinna, om man vidtog sådana åtgärder att alla, som ha lust och fallenhet för studier, kunde beredas möjlighet att bevista realskolor och gymnasier, folkhögskolor, lantmanna- och lantushållsskolor, yrkesskolor och andra bildningsanstalter, därvid alla barn böra komma i åtnjutande av stipendier, som icke blott helt uppväga nackdelarna av att barnen från landsbygden inte kunna vistas i sina hem under skoltiden, utan som också, oavsett ekonomiska förhållanden hos föräldrarna, gör det möjligt för alla att erhålla all önskad utbildning.

Ännu ett skäl emot förslaget är dess ekonomiska konsekvenser. För fullgörande av den nuvarande sjuåriga skolplikten erfordras skollokaler för mer än 600 miljoner kronor, som på grund av ekonomiska förhållanden och byggnadsreglering icke kunnat åstadkommas. Därest propositionens förslag skulle genomföras kommer behovet av skollokaler att ytterligare ökas med ett beräknat belopp av 800 miljoner kronor. Redan nu finnes det brist på folkskollärare, men för genomförandet av den föreslagna skolreformen krävas ytterligare omkring 12 000 lärare, därav flertalet med akademisk utbildning, vilkas utbildning enligt propositionen beräknas kosta 77 miljoner kronor. Om man bortser från alla engångskostnader beräknas de årliga merkostnaderna för enhetsskolan till 250 miljoner kronor.

Även om man anser det vara synnerligen önskvärt med ökad allmän folkbildning, måste man dock fråga sig, om det föreligger ekonomiska förutsättningar för en dylik reform. För närvarande är detta knappast fallet. De senaste årens reformer på framför allt det sociala området men även på andra områden ha medfört att det budgetära läget är ganska ansträngt. De automatiska utgiftsstegringarna komma att växa under en lång följd av år med ökat tryck på skattedragarna. Det är möjligt att de ekonomiska förutsättningarna framdeles bli gynnsammare, men därom vet man i dagens läge ingenting med säkerhet.

»Skolutredningen visar, trots ofullständiga och osäkra kostnadsberäkningar, att ett genomförande av hela skolprogrammet kommer att ställa mycket betydande krav på landets ekonomiska och personella resurser, i själva verket så höga, att redan ett principbeslut, avsett som målsättning för framtidens skolväsen, icke bör fattas utan ingående prövning av vad som, såvitt nu kan bedömas, är praktiskt möjligt att genomföra. Lyckas man icke bereda tillgång till erforderligt antal lärare torde reformen till större delen stanna på papperet», framhåller statskontoret i sitt remissyttande, och fortsätter: »Förutsättningarna härför äro icke gynnsamma. Övriga aktuella reformer förutsätta väsentligt ökade personalresurser, för att icke tala om det stegrade arbetskraftbehov, som erfordras för ett genomförande av den industriella upprustningen och vidmakthållande och utvecklande av vårt nationella välstånd, och medföra att förslaget inger allvarliga farhågor för att våra befolkningstillgångar icke räcka till dess realiserande inom överskådlig framtid.» Så långt statskontoret. När man nu alltså avser att taga ställning till skolreformförslaget, kan man icke undgå att ställa sig tveksam inför ett principbeslut om detsamma.

Målsmännens riksförbund påtalar konsekvenserna för de enskilda hemmens ekonomi, särskilt för landsbygden, att arbetskraft drages därifrån, för vilken ersättning ej står att få. De som ha den längsta och tyngsta arbetsdagen i samhället — mödrarna uti landsbygden — drabbas hårdast av reformen.

Ett införande av den 9-åriga enhetsskolan kommer alltså att medföra allvarliga bekymmer, i synnerhet för de barnfamiljer uti bygderna som få skicka sina barn långa vägar till skolorna. Vid ett övervägande att godtaga skolreformen måste därför så långt möjligt, när det gäller en förlängning av undervisningen, tillräcklig hänsyn tagas till landsbygdens säregna förhållanden och till att inte en centralisering av skolväsendet drives för långt.

I vissa uttalanden från affärsvärldens folk framhålles, att två års förlängd skolplikt betyder inte blott att de unga själva komma allt för sent ut i praktiskt arbete för att lära sig yrkets grunder, utan även att inom de flesta yrken finns så mycket som inte kan läras på skolbänken samt att två års bortfall på arbetets område få svåra följder för produktionen.

I propositionen framhålles, att med hänsyn till kostnaderna och andra omständigheter, såsom lärarbrist och lokalbrist, kan enhetsskolan endast förverkligas successivt allteftersom förutsättningar skapas, och att för de närmaste 10 åren planeras huvudsakligen försöksverksamhet. Det förefaller därför vara mera logiskt att uppskjuta ett beslut om den 9-åriga enhetsskolan tills vidare. Man förutsätter ju en allmän samling omkring en lösning av det synnerligen viktiga spörsmål det här gäller, och det vore därför värdefullt på lång sikt att framskapa en bredare opinion, som vill godkänna skolreformen, varför detta kan utgöra ett starkt skäl att inte nu godkänna denna, inte minst på grund av de många delade meningar som råda om huruvida och på vilket sätt undervisningen bör ordnas. Det bör därför övervägas om det icke vore lämpligt att tills vidare uppskjuta principbeslutet i avvaktan på dels att den allmänna opinionen i denna fråga skall bli mera entydig och dels att sikten skall klarna i fråga om den ekonomiska utvecklingen, så att en hållbarare grund vinnes för bedömningen av våra möjligheter att finansiera reformen.

Med anledning av vad som sålunda anförts hemställles,

att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 icke nu måtte fatta principbeslut angående upprättandet av en enhetsskola med nioårig skolplikt utan att frågan måtte uppskjutas tills vidare i avvaktan på att den allmänna opinionen i denna fråga skall bli mera entydig och att en hållbarare grund kan vinnas för bedömandet av de ekonomiska förutsättningarna för reformens genomförande.

Stockholm den 4 mars 1950.

Gust. E. Andersson
i Södergård.